

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF VALUE PERCEPTIONS OF MOTHERS AND THE VALUES THEY WANT TO TRANSMIT TO THEIR FIRST GRADE PRIMARY SCHOOL CHILDREN

(İLKOKUL BİRİNCİ SINIFA DEVAM EDEN ÇOCUKLARI OLAN ANNELERİN DEĞER ALGILARININ VE ÇOCUKLARINA AKTARMAK İSTEDİKLERİ DEĞERLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ)

Tugay TOSUN¹
Gülden UYANIK BALAT²

ABSTRACT

Many scientists view values as having a basic importance in understanding and explaining human behavior. Values emerge as criteria in the individual's thoughts, attitudes, behaviors and works and constitute an element of social integrity. Individuals generally adopt the values of the group, the society and the culture they live in, and use them as a criterion in their judgments and choices. Thus, they find the possibility of reaching more general, more accurate, better, more important, more appropriate and fairer judgments (Boratav, 2009, Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). The aim of this research is to compare the relationship between the value perceptions of the mothers of primary first grade children and the values they want to transfer to their children. The study group included 312 mothers of children who are studying in the first grades of 6 different elementary schools in the Pendik district of Istanbul. According to this, to determine mothers' value perceptions, Portrait Values Questionnaire developed by Schwartz et al. (2001) and to determine the values they want to transfer to their children, Value Transfer Questionnaire were used. According to the results of the study, the mothers attached the most importance to the value of 'universality' in their perceptions of value. Mothers attached the least importance to 'power' value in their own perception of values. However, mothers attached the most importance to 'kindness' and 'universality' in conveying values to their children. Findings of the study were discussed in the light of field research.

Keywords: Values, value perception, value transfer, primary school education

ÖZET

Birçok bilimci, değerleri insan davranışlarını anlama ve açıklamada temel bir öneme sahip olarak görmektedir. Değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin bir ögesini oluşturur. Bireyler, içinde yaşadıkları grubun, toplumun ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakemede ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha doğru, daha iyi, daha güzel, daha önemli, daha uygun ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını bulurlar (Boratav, 2009; Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Bu araştırmanın amacı ilköğretim birinci sınıfa devam eden çocukları olan annelerin değer algıları ve çocuklarına aktarmak istedikleri değerler arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak incelemektir. Araştırma grubunu İstanbul'un Pendik ilçesinde 6 farklı ilköğretim okulunun birinci sınıflarında eğitim almakta olan 312 çocuğun anneleri oluşturmuştur. Buna göre, araştırmadaki annelerin değerler algılarını saptamak için Schwartz ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen Portre Değerler Anketi (PDA), çocuklarına aktarmak istedikleri değerleri saptamak için Değer Aktarım Anketi (DAA) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, anneler kendi değer algılarında en fazla Evrensellik değerini önemsemiştir. Anneler kendi değer algılarında en az Güç değerini önemsemiştir. Anneler çocuklarına değer aktarma konusunda ise en fazla İyilikseverlik ve Evrensellik değeri üzerinde durmuşlardır. Araştırma bulguları alan araştırmaları ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Değer, değer algısı, değer aktarımı, ilköğretim

¹Psychologist, Kuçukyaly Kızılay Hospital

² Prof. Dr. Marmara University, Atatürk Education Faculty, gbalat@marmara.edu.tr

SUMMARY

Introduction

Individuals learn their core values through the family. In order for children to grow up as happy and healthy individuals, the importance of family education cannot be denied in the context of values to be given to children. While the family greatly influences the child's personality through their child-rearing practices and attitudes, it also contributes to child's socialization process by transferring the values of the society to the child (Yavuzer, 1990). Values emerge as criteria in the individual's thoughts, attitudes, behaviors and works and constitute an element of social integrity. Thus, individuals find the possibility of reaching more more accurate, better, more important, more appropriate and fairer judgments (Boratav, 2009, Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Recent research (La Greca, 1990, Eid & Diener, 2006) put forward that children can understand the values intuitively and provide self-reports regarding these values. For children at the beginning of concrete operational stage, the role of parents in terms of both being model and value transfer is very important. The values that parents and mothers transmit to their children naturally form the child's first experiences and first learning in this regard.

Purpose

Because mothers are first models of their children, the values of mothers and the values they want to transmit to their children constitute the importance of this study. Therefore, the aim of this research is to determine compare the relationship between the value perceptions of the mothers of primary first grade children and the values they want to transfer to their children.

Method

Sample

The study group included 312 mothers of children who are studying in the first grades of 6 different elementary schools in the Pendik district of Istanbul during 2014-2015 academic year. These five schools were selected by simple random sampling among the schools in the district. One of these schools is private; the others are public schools. Information note and instruments were sent to the mothers with the help of guidance service of the schools.

Data Collection Tools

To determine mothers' value perceptions, Portrait Value Questionnaire developed by Schwartz et al. (2001) and to determine the values they want to transfer to their children, Value Transfer Questionnaire developed by Demirutku (2007) were used.

Portrait Values Questionnaire (PVQ). The Portrait Values Questionnaire is a questionnaire that indirectly measures the different types of values that define individuals' hypothetical personal goals and desires (Demirutku and Sümer, 2010). Schwartz and others (2001) developed the Portrait Values Questionnaire to overcome

the limitations of the Schwartz Value Questionnaire (SVQ) developed by Schwartz in 1992 and to measure value orientations more effectively. The Portrait Values Questionnaire consists of 40 items, each of which is two sentences, and is organized using a six-point likert type scale. Each item depicts a fictional person with goals or desires associated with one of Schwartz's ten value types (Gedik, 2010).

Value Transfer Questionnaire (VTQ). In order to determine the values that the mothers want to transfer to the children in the research, Value Transfer Questionnaire (VTQ) developed by Demirutku (2007) from Schwartz's value type definitions was used. The questionnaire consisted of 10 items measuring the values that the mothers want to convey to their children. Each item in the questionnaire measures one of 10 value types that Schwartz describes. The tool is in four-point likert type.

Data Analysis

The descriptive survey model was employed in the present study. The data obtained in the study were analyzed based on the research questions. In the study percentage and frequency analysis were calculated for demographic characteristic for the mothers and their childrens. The relationship between value perceptions of mothers and the values they want to transmitting to their first grade primary school children was investigated via the Spearman Brown rho correlation coefficient (Büyüköztürk, 2007)

Findings and Discussion

According to the results of the study, the mothers attached the most importance to the value of 'universality' in their perceptions of value. Mothers attached the least importance to 'power' value in their own perception of values. When similar studies in the literature are examined, it is seen that the same results as the values chosen by the mothers in this study were obtained (Demirutku, 2007; Schwartz, 2012).

However, mothers attached the most importance to 'security' and 'achievement' in conveying values to their children, while they attached the least importance to 'Conformity' and 'Stimulation'. Findings are in line with the literature (Demirutku, 2007; Schwartz, 2012; Koç, 2013).

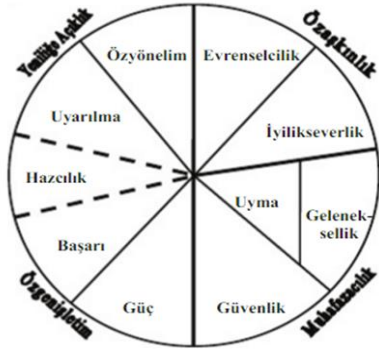
In addition, when mothers' value perceptions and values that mothers want to transmit to their children are examined, it was found that there is a positive relation between self-direction, power, universality, stimulation, life pleasure and kindness values.

GİRİŞ

Bireyler temel değerlerini aile vasıtasıyla öğrenirler. Çocukların mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri için, çocuklara kazandırılacak değerler bağlamında aile eğitiminin yeri inkâr edilemez. Aile, çocuk yetiştirme biçimleriyle ve tutumlarıyla çocuğun kişiliğinin oluşmasını büyük ölçüde etkilerken, aynı zamanda toplumun değerlerini çocuğa aktararak sosyalleşme sürecine de katkıda bulunur (Yavuzer, 1990). Değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin bir ögesini oluşturur.

Böylece daha doğru, daha iyi, daha güzel, daha önemli, daha uygun ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını bulurlar (Boratav, 2009; Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000).

Değerler, her insanın yaşadığı çevre ve deneyimleriyle yakından ilgilidir. Anne- baba ve eğitimciler çocuklarına değer eğitimi ismi altında olmasa da temel değerlere yönelik eğitim vermektedirler. Ancak sistemli bir program içinde verilmediği için çocukta hangi temel değerlerin nasıl geliştiğini kestirmek zordur (Balat & Dağal, 2006). Kişisel değerler hayatımızdaki hâkim güçlerimizi oluşturmuştur. Değerleri anlamak, bireylerde ve toplumlarda değerlerin nasıl geliştiğini incelemek birçok bilimsel araştırmacının odağı olmuştur (Hofstede, 2001; Inglehart ve Baker, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 2006). Değerlerin önemi; sosyal ilişkiler ve grup üyelikleri, ahlaki davranış, siyasi kararlar, dindarlık, tüketici alışkanlıkları, çevre bilinci, mesleki seçimler, çocuk yetiştirme hedefleri ve ebeveynlik gibi hayatın çeşitli alanlarında doğrulanmıştır (Bardi ve Schwartz, 2001; Grusec ve Kuczynski, 1997). İnsan değerleri üzerinde en etkili kuramlardan birini Schwartz 1992'de geliştirmiştir. Schwartz değerleri istek uyandıran, durumlara göre önemi değişebilen amaçlar olarak açıklamıştır. Schwartz tüm insan değerlerini 10 genel değer türleri olarak değerlendirmiştir. Schwartz (1994), değerlerin bireylerin biyolojik veya sosyal etkileşim gereksinimlerini düzenlemede yön gösterici olduğunu düşünmüştür. Schwartz (1994), değerlerin davranışlara yoğunluk ve rota kazandırarak bireyleri motive ettiğini belirtmiştir. Schwartz (1994), değerlerin hem bireyin yaşamını yönlendirmekte, hem de bireylerin toplum genelinde kabul gören normları edinmelerinde rol oynadığının altını çizmiştir. Tam da bu düşünceyle Schwartz 56 değer belirlemiştir. Bu değerler daha sonra 10 farklı değer tipi olarak sınıflandırılmıştır (Döring, 2012).

(Kaynak: Schwartz, 1992).

Schwartz değer tiplerini yatay ve dikey şekilde iki temel boyut üzerinde sınıflandırmıştır. Yatay boyutu Yeniliğe Açıklık (Openness to Change)/ Muhafazacı Yaklaşım (Conservation) olarak isimlendirilmiştir. “Güvenlik”, “Uyma” ve “Geleneksellik” değer tipleri Muhafazacı yaklaşım tarafında, “Öz-yönelim” ve “Uyarılım” ise Yeniliğe Açıklık tarafında verilmiştir. Muhafazacı alandaki değerler bireyin çevresindeki yakın olduğu kişiler, müesseseler ve geleneklerle olan ilişkileriyle ilgili olmuştur. Yeniliğe Açıklık alanındaki değerler ise bireylerin duygusal ve düşünsel yapılarıyla ilgili ilişkilerini gerçekleştirmelerine olanak

sağlayan değerlerden meydana gelmiştir. Dikey boyut Özaşkinlık (Self Transcendence)/ Özgenişletim (Self Enhancement) boyutu olarak isimlendirilmiştir. Bu boyuttaki Özaşkinlık alanı “Evrensellik” ve “İyilikseverlik” değer tiplerini içermiştir. Bu aynı zamanda bireyin, kendisine yakın ya da uzak tüm insanların ve doğanın yararı için, bencil amaçlarından vazgeçmesine yönelik değerleri içermiştir. Diğer yandan Özgenişletim alanında “Güç” ve “Başarı” değerlerine yer verilmiştir. Özgenişletim bireyin; başkalarının zararına bile olsa, kendi çıkarları doğrultusunda davranmasına olanak sağlayan değerleri içermiştir. 10 değer tipinden sadece “Hazcılık” değeri hem Özgenişletim hem de Yeniliğe Açıklık boyutları ile ilgili olmuştur. (Schwartz, 1994; Schwartz, 2006). Aşağıdaki tablo ile araştırmada üzerinde çalışılan Schwartz’ın 10 değerinin tanımları ve bu değerlere karşılık gelen alt değerler verilmiştir.

Tablo 1. Schwartz Değer Sınıflamaları

Schwartz’ın Değer Sınıflaması		
Değer Tipi	Değer Tanımları	Alt Değerleri
Güç	Sosyal statü ve saygınlık, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol ya da üstünlük	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, refah içinde yaşamak
Başarı	Sosyal standartlara göre yeteneğini gösterme	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak
Yaşamdan Haz Alma	Kişinin kendisi için keyif duyması ve duyguları okşayıcı memnunluk	Keyif, zevk, yaşamdan zevk alma
Uyarılım	Yaşamda heyecan, yenilik ve meydan okuma	Cesur olmak, dinamik ve heyecanlı bir yaşama sahip olmak
Öz Yönelim	Bağımsız düşünce, davranış seçme, yaratma ve keşfetme	Yaratıcı olmak, özgür olmak, bağımsız olmak, meraklı olmak, amaçlarını seçme
Evrensellik	Tüm insanlar ve doğanın refahı için anlayış, takdir, hoşgörü ve onları koruma	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adaleti gözetmek, eşitlikten yana olmak, dünyada barış istemek, doğa ve sanat güzellikleriyle dolu bir dünyaya sahip olmak, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak
İyilikseverlik	Yakın ilişkilerde bulunulan insanların refahını korumak	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak
Geleneksellik	Geleneksel kültür veya bir dine inanmayı sağlayan düşüncelere, adetlere saygı gösterme ve kabul etme	Mütevazı olmak, yaşamın getirdiklerini kabullenmek, içten ve samimi bir şekilde dine ve inançlara bağlı olmak
Uyma	Diğer insanların keyfini kaçırın veya onlara zarar veren ve sosyal beklentileri veya normları ihlal etmeye neden olan davranışları, eğilimleri, itici güçleri sınırlama	Nazik olmak, kurallara uymak, kendini disiplin altına almak, aileye ve yaşlılara saygı göstermek
Güvenlik	Kendisinin, ilişkilerinin ve toplumun güvenliği	Aile güvenliğine sahip olmak, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, iyiliğe karşılık vermek

(Kaynak:Döring, 2012; Schwartz, 1994, 2006).

Schwartz belirlediği 10 değer türleri arasında karşılıklı uyumlulukları ve uyumsuzlukları açısından dinamik bir ilişki olduğunu varsaymıştır. Örneğin; güç

değerinin yardımseverlik değeri ile çakışabildiği görülmüştür. İnsanların üzerinde kurulan baskınlık ve kontrolün büyük olasılıkla diğerlerinin iyiliği için verilen çabayla çelişeceği görülmüştür. Bu uyumluluk ve uyumsuzluk hipotezlerine bağlı olarak Schwartz dairesel bir düzenleme önermiştir. Güdüsel amaçları bakımından birbirine uyumlu olan değer türleri birbirine yakın alanlarda yan yana verilmiştir. Fakat birbirine uyumsuz olan değer türleri zıt alanlarda verilmiştir. 10 değer türünün aynı zamanda çift kutuplu dikey boyutlarda da düzenlenebildiği görülmüştür. İlk boyutta değişime açıklık değerinin (bağımsız düşünce ve eylemi ve yeni yönlere gelişimi desteklemeyi vurgulayan değer) korunma değerine (kendini kısıtlama, savunma ve korumayı vurgulayan değer) karşı olduğu görülmüştür. İkinci boyutta ise kendi kendini iyileştirme değerinin (kişinin kendi başarı ve egemenliğinin peşinde olmasını vurgulayan değer) kendini aşma değerine (başkalarının refahı için ve doğa için ilgiliği vurgulayan değer) karşı olduğu görülmüştür. Bu dört kutbun- değişime açıklık, korunma, kendi kendini iyileştirme ve kendini aşma değeri- aynı zamanda yüksek dereceli değer türleri olarak da ifade ettiği görülmüştür (Schwartz, 1994).

Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir (Özensel, 2003). Kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenir veya kişi ve/veya grup tarafından beğenilen her şey değerdir (Fichter, 1990;akt. Özensel, 2003). Aktan'a (1998) göre ise değişen dünyada eski geleneksel değerler ve ilkeler yerini yeni global değerlere bırakmaktadır. Global değerler, insanlığın üzerinde uzlaşmaya vardığı yeni toplumsal amaçları ifade etmektedir. Dünyadaki değişim trendi izlendiğinde, başlıca on temel global değer ya da ortak değer giderek önem kazandığı gözlemlenmektedir. Bunlar; özgürlük, refah, adalet, hoşgörü, uzlaşma, barış, düzen, bilgi, ahlak ve kalitedir. Çocuklar dünya üzerinde büyüyen sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten artan bir şekilde etkilenmektedir. Pek çok ülkede aileler ve eğitimciler toplumsal düzeni tehdit eden bu sorunlardan kurtulmanın yolunun etkili bir değerler eğitiminden geçtiği kanaatindedirler (akt.Yazıcı, 2006).Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır (Yazıcı, 2006).

Özellikle aile ortamı çocukların değerleri öğrendiği ilk ortam olarak oldukça önemlidir. Bilişsel gelişimsel açıdan; "somut işlemler dönemi" (Fischer, 1980; Piaget, 1960) veya "orta çocukluk dönemi" (Harter, 1999) olarak anılan 6 – 11 yaş aralığında çocuklar dünyanın somut, gözlemlenebilir elementlerine odaklanmaktadır. Çocuklar bu dönemde kendilerini ve diğer bireyleri betimlerken onları kategoriler halinde düzenlemeye başlamaktadır (Harter, 1999). Çocuk bu dönemde sezgisel bir ahlak kuramcısı gibi davranmaktadır (Thompson, Meyer, ve McGinley, 2006). Çocuk kişilik özelliklerini inceleyen gelişmekte olan bir bilimci gibi olmaya başlamaktadır (Eder, 1989). Çocuklar sabit arzu hedefleri üzerine temel bir anlayış geliştirmektedir (Harter, 1999). Bu temel anlayış Schwartz'a göre (1992) değerlerin temel anlayışı olarak görülmektedir.

En son araştırmalar; çocukların değerleri sezgisel olarak anlayabildikleri ve buna ilişkin öz bildirim sağlayabildikleri yönündedir (La Greca, 1990; Eid ve Diener, 2006). Somut işlemler döneminin başlangıcında olan çocuklar için ebeveynlerin hem model hemde değer aktarımı açısından rolleri oldukça önemlidir. Anne ve babanın

çocuklarına aktardıkları değerler doğal olarak çocuğun bu konudaki ilk deneyimlerini ve ilk öğrenmelerini oluşturur. Bu nedenle özellikle çocuğun ilk rol modeli olan annelerin değerlerinin neler olduğu ve hangi değerleri çocuklarına benimsetmek istedikleri bu araştırmanın önemini oluşturan en önemli nedenlerden biridir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı birinci sınıfta çocuğu olan annelerin değer algıları ve çocuklarına aktarmak istedikleri değerlerin neler olduğunun belirlenmesi ve annelerin algıladıkları ile aktarmak istedikleri değerler arasındaki uyum yada uyumsuzluğu ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırma tarama modelinde planlanmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu, 2014-2015 eğitim öğretim yılında İstanbul Anadolu yakası Pendik ilçesinde yer alan okullar arasından beş oluşturmuştur. Bu beş okul ilçede yer alan okullar arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu okullardan biri özel diğerleri devlet okuludur ve çocukları birinci sınıfa devam eden anneler çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Her okulda rehberlik servisi yardımıyla annelere bilgilendirme notu ve ölçme araçları gönderilmiştir. Araştırmaya çocukları birinci sınıfta okuyan 372 anne katılmıştır ve annelere ait demografik bilgiler ile birinci sınıftaki çocuklarının cinsiyet ve yaş değişkenine ilişkin bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan Annelerin Demografik Bilgileri

Çalışma Gurubundaki Annelerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı				
Değişkenler	Alt Kategoriler	N	%	Toplam
Yaş	20-25	7	% 2,3	312
	26-35	154	% 51	
	36 ve üstü	141	% 46,4	
Eğitim Durumu	Okuryazar	312	% 100	312
	İlköğretim	93	% 30,4	
	Lise	118	% 38,6	
	Üniversite	89	% 29,1	
	Yüksek Lis. Doktora	3 3	% 1,0 % 1,0	
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	139	% 46	312
	Çalışıyor	161	% 54	
Sosyoekonomik Durum	Alt Gelir	45	% 15,8	312
	Orta Gelir	147	% 51,8	
	Üst Gelir	92	% 32,4	
Çocukların Cinsiyeti	Kız	140	% 44,9	312
	Erkek	172	% 55,1	
Çocukların Yaşları	6	29	% 9,3	312
	7	275	% 88,1	
	8	8	% 2,6	

Veri Toplama Araçları

Portre Değer Anketi (PDA); Alanyazından elde edilen bilgiler ışığında, anneler için Schwartz'ın değer tiplerinden geliştirilen Portre Değer Anketi (Schwartz ve diğ., 2001) ve Değer Aktarımı Anketi (DAA) (Demirutku, 2007) uygulanmıştır. Portre Değerler Anketi, 11 yaş düzeyine kadar uygulanabilen, bireylerin varsayımsal kişisel hedeflerini ve arzularını tanımlayan farklı değer tiplerine ait değerleri dolaylı olarak ölçen bir ankettir (Demirutku ve Sümer, 2010). Schwartz'ın 1992'de geliştirdiği Schwartz Değer Anketi'nin (SDA) sınırlılıklarını aşabilmek ve değer yönelimlerini daha etkin bir biçimde ölçebilmek için Schwartz ve diğerleri (2001) Portre Değerler Anketi'ni (PDA) geliştirmişlerdir. Bu anketin Türkçeye uyarlaması ise Demirutku (2007) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışması 194 erkek ve 185 kadın öğrenciden oluşan bir araştırma grubu ile yapılmış olup, analiz sonucunda Schwartz'ın on değer tipinin orijinal modele çok benzer biçimde çembersel bir konumlanma gösterdiği bulunmuştur. On değer tipi için hem iç tutarlık hem de uygulamadaki iç tutarlık katsayıları 0.58 ile 0.82, ikinci uygulamadaki iç tutarlık katsayıları 0.61 ile 0.84 ve ölçüm-tekrar ölçüm güvenilirlikleri de 0.65 ile 0.82 arasında değişmiştir (Demirutku, 2007; 2010). Portre Değerler Anketi her biri iki cümlelik olan 40 maddeden oluşup, altı dereceli likert tipi ölçek kullanılarak düzenlenmiştir. Her maddede Schwartz'ın on değer tipinden biri ile ilişkili hedefleri veya istekleri olan kurgusal bir kişi betimlenmiştir (Gedik, 2010). Örneğin maddeler arasında yer alan “Onun için zengin olmak çok önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.” maddesi kişinin “Güç” değerine ilişkin duyduğu önem düzeyini ölçmeyi hedeflemektedir. Katılımcılardan “Bu kişi size ne kadar benziyor?” sorusu altında yer alan her bir maddedeki kişinin, kendilerine ne kadar benzediğini seçmeleri istenmektedir. Bunun içinde katılımcılar anketteki altı dereceli likert tipi ölçeği kullanarak, her madde için “1=Bana hiç benzemiyor”, “2=Bana benzemiyor”, “3=Bana çok az benziyor”, “4=Bana az benziyor”, “5=Bana benziyor” ve “6=Bana çok benziyor” şeklinde seçenekler arasından kendilerine uygun gördüğü kutucuğu işaretleyerek tercihlerini belirtmektedir.

Değer Aktarımı Anketi (DAA); Araştırmada annelerin çocuklara aktarmak istedikleri değerleri belirlemek için Demirutku (2007) tarafından yine Schwartz'ın değer tipi tanımlarından yola çıkarak geliştirilen Değer Aktarımı Anketi (DAA) kullanılmıştır. Demirutku (2007) araştırmasında; 232 lise öğrencisinin anne ve babalarından oluşan lise örnekleme ve 285 üniversite öğrencisinin anne ve babalarından oluşan üniversite örnekleme ile çalışmıştır. Anket, annelerin çocuklarına aktarmak istedikleri değerleri ölçen 10 maddeden oluşmuştur. Anketteki her bir madde Schwartz'ın tanımladığı 10 değer tipinden birini ölçmektedir. Maddeler dört dereceli likert tipte hazırlanmış ve “0= Bu değeri aktarmak istemiyorum; 1= Bu değeri az aktarmak istiyorum; 2= Bu değeri aktarmak istiyorum; 3= Bu değeri aktarmayı çok istiyorum” şeklinde derecelenmiştir. Anketteki annelerin çocuklarına aktarmak istedikleri değerleri ölçen 10 madde yer almaktadır (Demirutku (2007). Yapılan araştırmada bu ölçeğin 90 anneden oluşan pilot uygulama grubu üzerinde cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı .72 bulunmuştur (Akt. Koç, 2013) Veri toplama araçları ile elde edilen veriler SPSS 21.0 programında kodlanmıştır. Araştırmada elde

edilen veriler 30'un üzerinde ve ilişkisiz olduğu için normal dağılıma uyan ilişkisiz verilere uygulanan analiz yöntemleri (anlamlılık seviyesi $p < .05$ üzerinden) kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışmanın temel araştırma sorusu dikkate alınarak araştırmanın analizi yapılmıştır. Çalışmaya katılan anneler ve çocuklarının demografik özellikleri için yüzde ve frekans analizinden yararlanılmıştır. Annelerin değer algıları ve birinci sınıfa devam eden çocuklarına aktarmak istedikleri değerler arasındaki ilişki Spearman Brown rho korelasyon katsayısı ile incelenmiştir (Büyüköztürk,2007).

BULGULAR

Araştırma gurubundaki annelerin değer algılarını ölçmede uygulanan Portre Değer Anketi (PDA) ile elde edilen verilere ait ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapmaları (SS) Tablo 2'de verilmiştir. Her tabloda katılımcı sayısı değişkendir çünkü bilgi formuna verilen yanıtlarda eksikler söz konusudur, bu nedenle ortalama puanlar her değişken için yeniden hesaplanmış ve ilgili tablolarda toplam puan olarak veya genel ortalama değerleri olarak tablolara ilave edilmiştir.

Tablo 3. Anne Değerlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Tanımlayıcı İstatistik Bilgileri					
Annelerin Değer	Kişi Sayısı	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Evrensellik	310	1	6	4,88	1,05
Güvenlik	310	1	6	4,86	1,05
Uyma	310	1	6	4,79	1,03
İyilikseverlik	310	1	6	4,76	1,11
Geleneksellik	312	1	6	4,64	1,10
Özyönelim	312	1	6	4,58	1,10
Yaşamdan Haz Alma	310	1	6	4,31	1,40
Uyarılım	312	1	6	4,28	1,06
Başarı	310	1	6	4,26	1,24
Güç	312	1	6	3,71	1,26

Tablo 3 incelendiğinde Portre Değer Anketi'nin (PDA) uygulanmış olduğu annelerin değer algılarına yönelik elde edilen analiz sonuçları, annelerin en çok Evrensellik ve Güvenlik ($\bar{X}=4,88$ ve $\bar{X}= 4,86$) değerlerine önem verdiklerini göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre anneler en az Güç ve Başarı ($\bar{X}= 3,71$ ve $\bar{X}= 4,26$) değerlerine önem vermiştir.

Tablo 4. Değer Aktarım Anketine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistik Bilgileri					
Annelerin Aktarmak İstedikleri Değer	Kişi	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Güvenlik	304	1	3	2,73	0,46
Başarı	304	0	3	2,59	0,67
İyilikseverlik	304	0	3	2,53	0,64
Evrensellik	308	0	3	2,53	0,66
Geleneksellik	307	0	3	2,48	0,65
Özyönelim	306	0	3	2,36	0,74
Yaşamdan Haz Alma	302	0	3	2,34	0,73
Güç	305	0	3	2,28	0,75
Uyarılım	297	0	3	2,18	0,87
Uyma	301	0	3	1,90	0,96

Tablo 4 incelendiğinde Değer Aktarım Anketi'nin (DDA) uygulanmış olduğu annelerin çocuklarına aktarmak istedikleri değerlere yönelik elde edilen analiz sonuçları, annelerin en çok Güvenlik ve Başarı ($\bar{X}= 2,73$ ve $\bar{X}=2,59$) değerlerine çocukları için önem verdiklerini göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre anneler en az Uyma ve Uyarılım ($\bar{X}= 1,90$ ve $\bar{X}= 2,18$) değerlerine önem vermiştir.

Tablo 5. Annelerin Değer Algıları ile Annelerin Çocuklarına Aktarmak İstedikleri Değerler Arasındaki Korelasyon

Korelasyon Tablosu						
Değer Türleri	Anneden Çocuğa Geçiş Ortalama	SS	Anne Ortalama	SS	Pearson	p
Özyönelim	4,20	0,92	3,82	0,83	0,215	0,000*
Güç	4,10	0,93	3,13	0,93	0,379	0,000*
Evrensellik	4,41	0,82	3,98	0,82	0,271	0,000*
Uyarılım	3,98	1,08	3,57	0,79	0,257	0,000*
Yaşamdan Haz Alma	4,18	0,91	3,59	1,06	0,271	0,000*
İyilikseverlik	4,42	0,80	3,93	0,87	0,173	0,003*
Güvenlik	4,66	0,58	4,04	0,81	-0,070	0,223
Uyma	3,62	1,21	3,95	0,80	-0,058	0,320
Başarı	4,49	0,84	3,56	0,94	0,032	0,574
Geleneksellik	4,35	0,81	3,86	0,85	-0,009	0,881

p<.05

Tablo 5 incelendiğinde örnekleme oluşturan annelerin değerleri ve aktarmak istedikleri değerler arasındaki korelasyon analizleri incelenmiş; özyönelim ($r=.215$), güç ($r=.379$), evrensellik ($r=.271$), uyarılım ($r=.257$), yaşamdan haz alma ($r=.271$) ve iyilikseverlik ($r=.173$) değerleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu

bulunmuştur ($p < 0.05$). Örnekleme oluşturan annelerin güvenlik ($r = -.070$), uyma, ($r = -.058$), başarı ($r = .032$) ve geleneksellik ($r = -.009$) değerlerine ilişkin puanlar ile bu değerlere ilişkin değer aktarımı puanları arasında ise, anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; örnekleme oluşturan annelerin en fazla evrensellik ve güvenlik değerine önem verdikleri en az ise güç ve başarı değerine önem verdikleri görülmektedir. Anneler en fazla evrensellik değerine bağlı olan açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adaleti gözetmek, eşitlikten yana olmak, dünyada barış istemek, doğa ve sanat güzellikleriyle dolu bir dünyaya sahip olmak, çevreyi korumak gibi değerlere önem verdiklerini göstermiştir. Diğer yandan araştırma gurubundaki anneler güç değerine bağlı olan sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, refah içerisinde yaşamak değerlerini pek fazla önemsememiştir. Böylelikle araştırma gurubundaki anneler sosyal standartlara göre yeteneklerini göstermeye daha fazla öncelik verirken, sosyal statü ve saygınlığa daha az önem vermiştir. Literatürdeki benzer araştırmalar incelendiğinde de, annelerin seçtikleri değerler ile aynı sonuçların elde edildiği görülmektedir (Demirutku, 2007; Schwartz, 2012).

Örnekleme oluşturan annelerin çocuklarına aktarmak istedikleri değerlere ilişkin sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde ise; en fazla güvenlik ve başarı değerini aktarmak isterken en az aktarmak istedikleri yada en az paun verdikleri değerlerin ise uyma ve uyarılım olduğu bulunmuştur. Literatüre göre değer aktarımı ile ilgili yapılan çalışmalarda, özellikle “Başarı” ve “Güvenlik” değeri ilk sıralarda iken, “Uyma” ve “Uyarılım” değeri alt sıralarda görülmüştür (Demirutku, 2007; Schwartz, 2012; Koç, 2013).

Anneler en fazla güvenlik ve başarı değerine bağlı olan aile güvenliğine sahip olmak, başarılı ve yetkin olmak gibi değerleri çocuklarına aktarmak istemiştir. Böylelikle araştırma gurubundaki anneler; çocuklarının, kendisinin ve toplumun güvenliğini istemesini ve sosyal standartlara göre yeteneğini göstermesini daha fazla önemsemiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu olan annelerin değer algıları ve annelerin çocuklarına aktarmak istedikleri değerler incelendiğinde özyönelim, güç, evrensellik, uyarılım, yaşamdan haz alma ve iyilikseverlik değerleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Schwartz’ın değer tanımları ve bu değerlere karşılık gelen alt değerleri tanımlamasında özyönelim “Bağımsız düşünce, davranış seçme, yaratma ve keşfetme ve alt değerleri “Yaratıcı olmak, özgür olmak, bağımsız olmak, meraklı olmak, amaçlarını seçme”, Güç değeri, “Sosyal statü ve saygınlık, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol ya da üstünlük” olarak tanımlanmış, alt değerleri ise “Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, refah içinde yaşamak”, Evrensellik değeri, “Tüm insanlar ve doğanın refahı için anlayış, takdir, hoşgörü ve onları koruma” olarak tanımlanmış ve alt değerleri “Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adaleti gözetmek, eşitlikten yana olmak, dünyada barış istemek,

doğa ve sanat güzellikleriyle dolu bir dünyaya sahip olmak, doğayla bütünlük” olarak açıklanmıştır; İyilikseverlik değeri “Yakın ilişkilerde bulunulan insanların refahını korumak” olarak tanımlanmış ve alt değerleri “Yardımcı olmak, dürüst olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak” olarak açıklanmıştır; Yaşamdan haz alma değeri “Kişinin kendisi için keyif duyması ve duyguları okşayıcı memnunluk” olarak tanımlanmış ve alt değerleri “Keyif, zevk, yaşamdan zevk alma” olarak açıklanmış; Uyarılım değeri ise “Yaşamda heyecan, yenilik ve meydan okuma” olarak tanımlanmış ve alt değerleri “Cesur olmak, dinamik ve heyecanlı bir yaşama sahip olmak” olarak tanımlanmıştır (Kaynak:Döring, 2010; Schwartz 2006). Ebeveynlerin değerleri ve aktarmak istedikleri değerler olarak ilişkili bulunan bu değerlerin tanımlarına ve alt değerlerinin açıklamalarına baktığımızda aslında nasıl çocuklar yetiştirmek istediklerini de bu değerlerden görebiliriz. İlişkili bulunan bu değerlerin hem bireysel, hem toplumsal hemde evrensel değerler olduğu ayrıca dikkat çekmektedir ve bu bağlamda annelerin çocuğun bütünsel gelişimini dikkate aldıkları da ifade edilebilir.

Bu araştırmanın bulguları genel olarak ele alındığı annelere değerler eğitimi konusunda daha ayrıntılı bilgi verilmesi ve aile eğitimleri düzenlenmesi önerilebilir. Bu eğitimlerde bir toplumun değerleriyle var olduğu ve evrensel değerlerin çocuklara nasıl aktarılması gerektiği gibi konular ele alınabilir. Araştırmacılara çocuklarda var olan değerler ve ebeveyn değerleri karşılaştırmalı çalışmalarda irdelenip incelenmesi önerilebilir. Eğitim programında yer alan evrensel değerler, öğretmenler ve ebeveynlerin değerleri arasındaki tutarlılığın önemi araştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C. (1998). Değişen dünya ve yeni global değerler. *Yeni Türkiye*, 669- 673. <http://www.canaktan.org> adresinden 04/11/2009 tarihinde alındı.
- Balat, G. U. & Dağal A. B. (2006). *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri*. Ankara: KökYayıncılık.
- Boratav, H. B. (2009). Values and attitudes of young people in urban Turkey: A further test of Schwartz's theory of values and Kağıtçıbaşı's model of family change. In S. Bekman & A.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirutku, K. (2007). *Çocuk Yetiştirme Tarzları, Değerlerin İçselleştirilmesi ve Benlik Kavramı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirutku, K., & Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.
- Döring, A. K. (2008). *Assessment of children's values: The development of a picture-based instrument* (Doktora tezi, University of Münster, Münster, Germany).

- Döring, A. K. (2012). Assessing children's values: An exploratory study. *Journal of Psychoeducational Assessment*.
- Eder, R. A. (1989). The emergent personologist: The structure and content of 3 1/2-, 5 1/2-, and 7 1/2- year-olds' concept of themselves and other persons. *Child Development*, 60, 1218–1228.
- Eid, M. & Diener, E. (Eds.). (2006). *Handbook of multimethod measurement in psychology*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Gedik, E.G. (2010). *Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimlerinin ve Öğrencilerine Aktarmak İstedikleri Değerlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Grusec, J. E., & Kuczynski, L. (1997). *Parenting and children's internalization of values*. New York, NY: Wiley.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences* (1. Cilt). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Harter, S. (1999). The construction of the self: A developmental perspective (K. W. Fischer & E. T. Higgins, Eds.). New York, NY: Guilford.
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65, 19–51.
- Koç, N. (2013). *Annelerin Kişisel Değerleri ile Beş-Altı Yaş Çocuklarının Değer Kazanımları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 45, 59-76.
- La Greca, A. M. (Ed.). (1990). *Through the eyes of the child: Obtaining selfreports from children and adolescents*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: Free Press.
- Schwartz, S. H. (2006). A theory of cultural value orientations: Explications and applications. *Comparative Sociology*, 5, 130–180.
- Schwartz, S. H., ve Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 265– 286.
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1).<http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Thompson, R. A., Meyer, S., & McGinley, M. (2006). Understanding values in relationships: The development of conscience. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 267–297). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitim Dergisi*. 1(3), 217-239.
- Yavuzer, H. (1990). *Ana Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499.